

181

77

Հրատարակ. Գրիգոր Գեանցումեանի

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԵՍԱՅԵԱՆ

ԱՐԵՅՈՂԻ ՉԵՏԻՎ

(ՊԱՏԿԵՐ)

Բ. ՏՊԱԳՐ.

ԲԱԳՈՒ

Տպարան «Արամյակ»

1908

Կ. Կրկյանյան

18/3

Հասարակութիւն Քրիզոս Դեանցումեանի

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԵՍԱՅԵԱՆ

17181

ԱՐԲԵՑՈՂԻ ԶԱՏԻԿԸ

(ՊԱՏԿԵՐ)

Բ. ՏՊԱԳՐ.

ԲԱԳՈՒ

Տպարան «Արամ գր»

1908

Дозволено цензурою 10 Октября 1905 г. Тифлисъ.

ԱՐԲԵՑՈՂԻ ՉԱՏԻԿԸ

Թաթախման երեկոն է։ Ամբողջ քաղաքը տենդային աշխուժութեամբ թաթախման հոգան է քաշում։ Փողոցներում մարդկանց և անասունների խմբերը շարանշարան այս ու այն կողմն են վխտում, ուտելիքի պաշարեղէնով բեռնաւորուած։

—Պահ, պահ, պահ, անթիքա դօշը, եղալի գութխի՛ն, կուտո՞ւմը, լսւում է մի կողմից։

—Նափաթ, եափաթ, մինամ շաբաթ, (էժան, էժան, մինչև շաբաթ օրը)։ հայ լաւ վիշինա՛, համով պասկա, լսւում է միւս կողմից։

Մի խօսքով ամեն կողմում լսելի են զանազան բացականչութիւններ, որոնցով ծախողը գովում է իր ապրանքը։

Մարդիկ, հարուստ թէ աղքատ. մեծ թէ փոքր, առժամանակ մոռացած իրանց ամենօրեայ աշխատանքը, մաշող վշտերը, շտապում են թաթախման և Զատիկի համար անհրաժեշտ ուտելիքներն ու խմիչքներն առնել, չը խնայելով քրտնավաստակ կոպէկները:

Պատարագի ժամանակը մօտեցաւ: Զանգերը սկսեցին հնչել և ժամ հրաւիրել քրիստոնէաներին: «Տին-տօն, տին-տօն» ղօղանջում էին նրանք արտասովոր հնչիւնով և միմեանց արձագանգ տալիս:

Ժամաւորների ծայրը բացուեց և մանր հոտանքներով սկսեցին եկեղեցի տեղալ Սատուածապաշտ մարդիկ: Ամենից առաջ երեւացին կանայք, որոնք, հագած, կապած, պատրաստ էին և սպասում էին զանգերի կոչին:

Ձալօներն ու մամիղաները յետևից էին գալիս, իսկ առջևից, զուգուած, գեղեցիկ գլխարկներով ու հագուստներով պճնուած, հարսները և աղջիկներն էին գնում:

Մանուկները խօս գետ զանգը չըտուած շտապել են եկեղեցի և գաւթում հաւաքուած ձու են կուռեցնում:

Տղամարդիկ էլ, լսելով զանգերի կոչնակը, շտապեցին վերջացնել թաթախման առևտուրը և ներկայ լինել սուրբ պատարագին:

Քաղաքի խեղճ մասում ապրող ընտանիքներից մէկի աշխատող անդամն էլ գնացել էր շուկա փոքր ինչ ուտելիքէն գնելու թէ երեկոյեան թաթախուելու և թէ հետեւալ օրուայ համար: Այդ օրը, իբր աւագ շաբաթ, գործարանի արհեստաւորներին շուտ էին արձակել և շաբաթավարձը վճարել: Մելքօնը (այդ էր նրա անունը) իր ստացած գումարից մի քանի անհրաժեշտ պարտքեր պէտք է հատուցանէր, իսկ մնացածով էլ ձուկ, պանիր և հաց պիտի գնէր տան համար: Նրա կինը՝ Սնիչկան, ամբողջ օրը ծով էր պահել, որպէս զի երեկոյեան պատը բաց անէ: Տանը ոչ մի կտոր հաց չըկար և տիկին Սնիչկան էլ մօտը կոպէկ փող չ'ունէր:

Երկու փոքրիկ երեխաները կերել էին դեռ երեկուանից մնացած մի կտոր չոր հացը և այժմ շարունակ—«Մայրիկ, հաց, մայրիկ, հաց» էին կանչում: Մայրն էլ անհամբեր սպասում էր մթնշողին, երբ իր ամուսինը շաբաթավարձով և ուտելիքով տուն կը դառնայ: Նրա առանց այն էլ թուլակազմ, նիհար մարմինը չէր գիմանում ամբողջ օրուայ քաղցին և աւելի ևս թուլացել էր. այնպէս որ խեղճ Անիշկան շատ դժուարութեամբ էր օտի վրայ մնում: Անօթութիւնից ուշքը գնում էր: Շարունակ երեխաներին յուսադրելով, հայրիկը հիմա կըզայ լալ—լալ բաներ կըբերէ ուտելու, աչքը դռնից չէր հեռացնում. և ամեն մի շշուկ, ձայն նրանց ուշադրութիւնը գրաւում էր.

Բայց Մեկթօնը ուշացաւ: Պատարագը կէս եկաւ. «Սուրբ-Սուրբ»ի զանգերը տուին մութն ընկաւ: ամեն մարդ, ուշացած արհեստաւորն անգամ, տուն էր գնացել և ախորժակը լարել փառաւոր թաթախում աւելու. Սահայն Մեկթօնը դեռ չէր երևում:

— Տէր Աստուած, մտածում էր Անիշկան, չը լինի թէ դարձեալ գինեատուն է գնացել. բայց ոչ, ոչ, անկարելի է. ի՞նչ եմ մտածում. միթէ այսպիսի մի հրաշալի երեկոյ կըմոռանայ իրան ու գինուն անձնատուր կըլինի. չէ՞ որ գիտէ, որ տանը հացի փշրանք անգամ և ոչ մի կոպէկ չըկայ, գիտէ որ ամբողջ օրը քաղցած ու ծարաւ ենք մնացել:

Այսպիսի մտքերով նա աշխատում էր յախթել իր քաղցին և հանդարտեցնել լացող երեխաներին, որոնք չէին հասկանում «կայ-չըկայ» խօսքը, այլ միայն լալով «քաղցած եմ» էին կանչում:

Աննկատելի կերպով երկինքը ամպամեց և անձրևը սկսեց առատօրէն մաղել, այնպէս որ շուտով փողոցներում գոյացաւ մեծ ցել: Բայց դեռ Մեկթօնը չըկար. տանեցոց աչքը ջուր կտրաւ:

Նա ըստ իր սովորութեան, շաբաթավարձն առնելով դիմեց դէպի գինեատուն բողազը թռչելու: Թէև այսօր նա այն մրտա-

դըռութեամբ եկաւ, որ մի բաժակ խմէ ու անմիջապէս պաշար առնէ և դիմէ տուն իրան անհամբեր սպասող ընտանիքի գրկում հանգստանայ, սակայն Բաքոսի չար ոգին կրկին մտաւ նրա փորը և հարբելու ծարաւը գրգռեց: Մի բաժակին յաջորդեց երկրորդը, ապա երրորդը և վերջապէս օրհնւած չարէքանոցը առաջ եկաւ: Մի երկու դատարկապորտ, գինետներում իրանց կեանքը հիւժող, մարդիկ էլ հանդիպեցին Մելքօնին և ընկերակցեցին կոնծաբանութեանը: Մելքօնի գլուխը տաքացաւ: Շուտով նա մոռացաւ թաթախումը, Զատիկը, չարքաշ կնոջը, քաղցած երեխաներին և անձնատուր եղաւ գինուն: Այդ երեկոյ կարծես հարբելու ախորժակը աւելի մեծացել էր և նա ազահաբար ուտում էր հաց ու պանիրը, կարմիր ձու և հիւրասիրումներս մտնողներին, մոռանալով, որ տանը այդ բալէին ոչ միայն կարմիր ձու և գինի, այլ և ցամաք հաց չըկար: Թերեւս այդ խնձոյթը տեէր մինչև առաւօտ, եթէ ժամի

11-ին նրանց ստիպմամբ դուրս չհանէին գինետներից: Մելքօնը թոյլ չըտուեց ընկերներին «փսօն» վճարել, այլ բոլորի փոխարէն ինքը վճարեց, ասելով. «Ոչինչ, ախպրախնք, Զատիկ է, ես ձեզ ղօնաղ արի:» Վեց ըուրլի 50 կոպէկից նրա գրպանում մնաց 70 կոպէկ:

Դուրս գալով Բաքոսի նեխուած տաճարից, նա աջ ու ձախ գլորուելով դիմեց դէպի տուն: Փողոցներում այլևս մարդ չը կար. ամենքը իրանց տներում դատկական սեղանի շուրջն էին բոլորել: Տների միջից բուրում էր ուտեղեղէնների ու դաբլու փրլաւի դուրեկան հոտը. լսելի էին ուրախութեան ձայներ, ծիծաղ, աղմուկ:

Անձրեւը դեռ շարունակում էր տեղալ և թռչում էր Մելքօնին, որ հազիւ քայլելով, ինքն իրան մըթմըթալով առաջ էր գնում ցեխերի միջով: Ի լրումն կեղտոտուելու, մի քանի անգամ էլ գլորուեց ցեխի մէջ ու ցեխաւորոլ դարձաւ: Մի կերպ տուն հասաւ: Երեխաները երկար անօթու-

Թիւնից թուլացած ընկել, քնել էին. մայրը ուժասպառ փուել էր տախտի վրայ և կիսաքուն մնացել: Այլևս նրա համար մութ չէր, որ Մելքօնը դատարկածեոն այլանդակ դրութեամբ կը վերադառնայ տուն: Եւ նրա մաշուած կրծքի խորքերից, ինքնաբերաբար դուրս էին թռչում հառաչանքներ ու դիպչելով սենեակի չորս պատերին, ոչնչանում ...

Գոան յանկարծական ուժգին հարուածը սթափեցրեց թշուառ կնոջը:

— Ո՞վ է, դուրս թուա նրա կոկորդից:

— Բնց արա, ես եմ, լաւեց Մելքօնի հարբած ձայնը և մի ուժեղ աքացի կրկին իջաւ դոան վրայ:

Անիշկան սաստիկ դժուարութեամբ շարժուեց, վեր կացաւ, դուռը բացեց:

— Ինչի՞ ես դուռը կոդպել, խրոխտաց հարբած ամուսինը:

— Ա՛խ, Մելքօն, էլի հարբած ես: Գոնէ այս գիշեր, այսպիսի մի խորհրդաւոր օր չըլմէիր, յարեց կինը ցաւակցական եղանակով:

Մելքօնը ներս մտաւ: Նրա բոլոր շորը ոտից ցզլուխ ցեխտուել էր և աղմով ծածկուել, այնպէս որ նրա վրայ նայելը զգուանք էր առաջացնում: Նա նստեց տախտի վրայ և գլուխը քարշ դցեց:

— Այդ ի՞նչ է դրութիւնդ, Մելքօն, ինչո՞վ ես տարբերում աղմում թաւալուող անասուններից: Ա՛յ անխիղճ մարդ, ախր մինչև երբ մնաս այդ զգուելի հարբեցողը մինչև երբ թունաւորես մեր առանց այն էլ թունաւոր, թշուառ կեանքը:

— Շատ մի խօսի, թէ չէ սաստեց Մելքօնը և բռունցքը բարձրացրեց:

— Գոնէ այս մատաղ երեխաներիդ խղճա, աղի արցունքով շարունակեց կինը. — այսօր ամբողջ օրը քաղցած, ծարաւ ենք մնացել, ծոմ ենք պահել, միայն թուք ենք կուլ տուել և սպասել, որ երեկոյեան վարձդ կառնես և ցամաք հաց ու պանիր կը բերես. բայց դու կրկին մեռցրիր քո խիղճը: Մինչև երբ, մինչև երբ....

Թշուառ Անիշկայի ձայնը կտրւեց, սր-

տի խոր կսկիծը փակեց նրա կոկորդը. նա այլևս խօսելու ոյժ չունէր և թուլացած ընկաւ տախտին:

Իսկ Մելքօնը ալիօհօլի ազդեցութեամբ բոլորովին անզգայ, մի քանի անգամ փոխեց և դարձահոտութեամբ ու փխտանքով լցրեց նախ իր վրայ և ապա յատակը: Կինը, ձեռներով երեսը ծածկած, հեծկլտում էր և ողբում իր և իր անմեղ զաւակների թշուառ գրութիւնը, որ ստեղծել էր Մելքօնը իր անզուսպ հարբեցողութեամբ:

— Գինի տուր ինձ, հրամայեց հարբածը գլուխը բարձրացնելով:

— Այ մարդ, ո՞վ է տուել մեզ գինի, երբ ես գնել. կարծում ես զինեւտանն ես:

— Քեզ ասում եմ զինի տուր, աւելի ուժով գոռաց նա և բռունցքով տախտին զարկեց:

— Չըկայ, հոգիս, Մելքօն, Աստուած վկայ, որ չկայ: Բայց ասա, փողերդ ի՞նչ արիր, ինչո՞ւ հաց չըբերեցիր:

— Փոսնդերը. ա՛յ, ա՛յ, ջիւրումս են, յոր-

ջորջաց նա և ձեռը տարաւ գրպանը հանեց մի 20 կոպէկանոց:— Այ, տես, փող շատ ունիմ:

— Հէնց այդքան միայն:

— Շատ ունիմ, շատ. համա քեզ չեմ տայ, որ մեռնես, չեմ տայ:

Նա դարձեալ ձեռը գրպանը տարաւ փող հանելու, բայց ափսոսեղ այլևս փող չըկար: Ճանապարհին մի քանի անգամ վայր ընկնելու ժամանակ մնացած 50 կոպէկանոցը վայր էր ընկել, կորել և մնացել էր միայն վերջին 20 կոպէկը:

— Դէ, արադ բեր. հաց ու պանիր բեր, գոռաց Մելքօնը:

Ախ, ի՞նչ անեմ, տէր Աստուած գնամ ջուրն ընկնեմ. երեխաներս մեղք են: Արդեօք մեզ նման տառապող ընտանիք էլի կա՞յ թէ միայն մենք ենք: Ամբողջ օրը ծով մնալ, քաղցած, ծարաւ և մի ախարխտի ուրախալի երեկոյ մի կտոր չոր հաց անգամ չունենանք, երբ ուրիշները բազմատեսակ համեղ ուտելիքներ ունին: Եւ այսպէս ա-

ուսման անգամը չէ, միշտ այս է մեր օրը.....

— Տօ, յիմար կնիկ, աղաղակեց հարբածը, քեզ չեմ ասում։

Այս գոռոցի վրայ երեխաներն արգէն գարթեցին և չսթափուած —

— Հայրիկ հաց, հաց, բացականչեցին։

— Լսում ես, Մելքօն, վրայ բերեց Անիշկան, միթէ չես զգում, միթէ այս անմեղ ձայները չեն խայթում խիղճդ։ Գինու վրայ ծախսած բուբլիներից գոնէ մի քանի կուպէկով հաց կը բերէիր սրանց կերակրելու համար. սրանք ի՞նչ մեղաւոր են, որ ծընել ենք նրանց և ցամաք հաց չենք տալիս ուտելու։

— Դու հարբած ես, գոչեց Մելքօնը և վեր կենալով, յարձակուեց կնոջ վրայ ու բռնեցընով մի զօրեղ հարուած տուեց նրա կրծքին։

Երեխաները, տեսնելով այդ ճշացին և ընկան յատակին փուած մօր վրայ։

Այդ աղմուկի վրայ յանկարծ շէմքին ե-

րևացին դրկիցները, որոնք գիտէին Մելքօնի բնաւորութիւնը։

Տեսնելով անպաշտպան կնոջը գետնին փռուած, խղճահարուեցին, և կանչեցին ուստիկանին ու դռնապանին, որոնք քաշքշելով թրևեցին Մելքօնին դէպի ուստիկանատուն, որպէս զի հասարակական անդորրութիւնը չը վրդովէ և կնոջը չը ծեծէ։ Խեղճ Անիշկայի աղերսանքը և երեխաների լաց ու կոծը չը կարողացան ազատել տան սիւն՝ Մելքօնին ուստիկանատուն տանելուց։

Բարեսիրտ դրկիցները, հարբածին ուղարկելով, այլևս չը ճետաքրքրեցին այդ ընտանիքի դրութեամբ, կռուի պատճառով, և շտապեցին իրանց ճոխ ու ուրախ ընթրիքը շարունակելու։

Իսկ թշուառ մայրն ու երեխաները գեռ երկնք, մինչև առաւօտ ողբում էին։

Հետևեալ օրը, Զատիկ առաւօտ, այդ նկուղում գտան տարաբաղդ կնոջ անհնչացած գիակը և երկու երեխաներին կի-

սամեռ.....

«Տին—տօն, տին—տօն» հնչում էին
բոլոր եկեղեցիների զանգերը և աւետում
Զատիկը: Ամեն կողմից լսելի էր «Քրքիս-
տոս յարեաւ» ուրախ շնորհաւորութիւ-
նը.....

Վ Ե Ր Զ

Գ Ա Թ

№ 17181

ԳԻՆՆ Է 5 ԿՈՊ.